

ROCZNIK TOMISTYCZNY
12 (2023) 2

700 ROCZNICA KANONIZACJI
ŚW. TOMASZA Z AKWINU

ROCZNIK TOMISTYCZNY

12 (2023) 2

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHES JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY

12 (2023) 2

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzusi (sekretarz / secretary), Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Natalia Herold (internet), Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelnny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Michał Zembrzusi, Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Janusz Węgrzecki, Antoni B. Stępień, Arkady Rzegocki, Jerzy Nitychoruk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Piotr Jaroszyński, Pavol Dancák, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam

RECENZENCI / REVIEWERS

Janusz Węgrzecki, Antoni B. Stępień, Piotr Roszak, Marek Prokop, Mikołaj Krasnodębski, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Piotr Jaroszyński, Ignacy Dec, Paul J. Cornish, Imelda Chłodna-Błach, Marcin Bukała, Henryk Anzulewicz

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Ewa A. Pichola, Joanna Pyłat, Magdalena Płotka (j. angielski), Christel Martin, Iwona Bartnicka (j. francuski), Adam M. Filipowicz, Michał Zembrzusi (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Małgorzata Biegańska-Bartosiak

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2023

ISSN 2300-1976

Unikalny numer identyfikacyjny – 493506

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów POLSKA

www.roczniktomistyczny.pl

e-mail: redakcja@roczniktomistyczny.pl

Partner Fundacja PZU

FUNDACJA

Druk i oprawa: Sowa Sp. z o.o., ul. Raszyńska 13, 05-500 Piaseczno
www.sowadruk.pl

Spis treści

Od Redakcji (Artur Andrzejuk).....	9
------------------------------------	---

Recenzowanie w nauce

Z Antonim B. Stępnem rozmawia Artur Andrzejuk.....	11
--	----

Rozprawy i artykuły

Artur Andrzejuk

Dowodzenie istnienia Boga w metafizyce Tomasza z Akwinu. Problem „drogi z przyczynowości sprawczej” (<i>ex causa efficientis</i>).....	19
--	----

Tomasz Pawlikowski

Czy św. Tomasz z Akwinu korzystał z <i>De veritate</i> Roberta Grosseteste’a? Punkty styczne w nauczaniu o prawdzie obu myślicieli	33
--	----

Michał Zembrzuski

Metafizyka substancji duchowych w <i>Quaestiones de spiritualibus creaturis</i>	55
---	----

Henryk Majkrzak

Cuda Jezusa Chrystusa w objaśnieniu św. Tomasza z Akwinu.....	75
---	----

Artur Andrzejuk

Antropologia filozoficzna w teologii św. Tomasza z Akwinu.....	87
--	----

Magdalena Płotka

Tomasz z Akwinu o gniewie i jego moralnym uzasadnieniu w <i>S. th.</i> I-II, q. 46-48 i II-II, q. 158	103
---	-----

Izabella Andrzejuk

Problematyka kontemplacji w tekstach Tomasza z Akwinu. Wybrane zagadnienia.....	115
---	-----

Małgorzata Łuszczczyńska

<i>Ius et lex</i> , czyli rozważania świętego Tomasza z Akwinu nad prawem.....	129
--	-----

Bartosz Zalewski

Podmiot legitymowany do tworzenia prawa według św. Tomasza z Akwinu. Próba egzegezy <i>Summy teologii</i> I-II, q. 90, a. 3	149
---	-----

Adam Machowski

Aktualność filozofii politycznej Akwinaty. Ostrzeżenia epistemologiczne z XIII wieku	163
--	-----

Bartosz Adamski

Gdyby miłość była konieczna. Kilka uwag o konieczności miłości i wolności Boga w dziele stworzenia według św. Tomasza z Akwinu	181
--	-----

Przemysław Artemiuk

Dlaczego teolog fundamentalny powinien czytać św. Tomasza z Akwinu?.....	191
--	-----

Jacek Banaś

Św. Tomasz z Akwinu o znaczeniu prawdy i mądrości oraz roli nauczyciela w zdobywaniu wiedzy, czyli co ważnego może wnieść filozof średniowieczny do współczesnej edukacji.....	215
--	-----

Bożena Listkowska	
Miłość niemożliwa? Analiza ujęć relacji człowiek-zwierzę w filozofii św. Tomasza z Akwinu i tomizmie konsekwentnym Mieczysława Gogacza	227
Martyna Kozakiewicz	
Czy Joseph Ratzinger zajmował się teologią Akwinaty?	247
Dawid Lipski	
Why Human Being is a Composite of a Plurality of Forms? – John Pecham’s Arguments	261
Valentine Aghoghophia Ovie	
Aquinas on the Fullness of the Grace of Mary	271

Edycje i tłumaczenia

Bartłomiej Uzar, Konstanty Milancej, Jan Siwierski	
Matteo Liberatore i jego metafizyka. Wstęp do tłumaczenia	285
Matteo Liberatore	
Metaphysica generalis seu ontologia / Metafizyka ogólna albo ontologia	291

Sprawozdania i recenzje

Dominika Rejewska	
Sprawozdanie. Sympozjum tomistyczne w 700-lecie kanonizacji św. Tomasza z Akwinu	331
Michał Zembrzusi	
Tomizm na XII Polskim Zjeździe Filozoficznym w Łodzi	343
Katarzyna Werkowicz	
Tożsamość lidera i jego etyczna formacja. Recenzja: Piotr Paweł Orłowski, <i>Tożsamość lidera i jego etyczna formacja z perspektywy traktatu św. Tomasza z Akwinu o rządach Bożych (S.Th., I, 103-119)</i>, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2022	347
Artur Andrzejuk	
Wśród ksiązek o Tomaszu z Akwinu. Recenzja: Eleonore Stump, <i>Akwinata</i>, tłum. Piotr Lichacz, Poznań-Warszawa 2022 (oryginał: Eleonore Stump, <i>Aquinas</i>, London and New York 2003).	367
Ewa A. Pichola	
Realizacja zadań edukacyjnych i wychowawczych przez nauczyciela filozofii w szkole średniej. Recenzja książki Agnieszki Gondek <i>Filozofia wychowania. Filozofia jako podstawa wykształcenia ogólnego w szkole średniej</i>, Warszawa 2021, s. 254	387
Nota o Autorach	395

Table of Contents

Editorial (Artur Andrzejuk)	9
Peer review in science	
Artur Andrzejuk's Interview with Antoni B. Stępień	11

Dissertations and articles

Artur Andrzejuk	
Proof for the Existence of God in Metaphysics of Thomas Aquinas. Problem of "the efficient cause" (<i>ex causa efficientis</i>).....	19
Tomasz Pawlikowski	
Does St. Thomas Aquinas Used Robert Grosseteste's <i>De veritate</i> ? Common Elements in Their Teaching About the Truth.....	33
Michał Zembrzuski	
The Metaphysics of the Spiritual Substances in <i>Quaestiones de spiritualibus creaturis</i>	55
Henryk Majkrzak	
Miracoli di Gesu Cristo secondo san Tommaso d'Aquino	75
Artur Andrzejuk	
Philosophical Anthropology in Theology of St. Thomas Aquinas.....	87
Magdalena Płotka	
Thomas Aquinas on Anger and its Moral Justification (<i>S. th</i> I-II, q. 46-48 and II-II, q. 158)	103
Izabella Andrzejuk	
Problem of Contemplation in the Texts of Thomas Aquinas. Chosen Aspects	115
Małgorzata Łuszczczyńska	
<i>Ius et lex</i> , or the Thoughts of Saint Thomas Aquinas on Law.....	129
Bartosz Zalewski	
A Legislator According to St. Thomas Aquinas. An Attempt at Exegesis of <i>Summa theologiae</i> I-II, q. 90, a.3	149
Adam Machowski	
The actuality of Aquinas' Political Philosophy. Epistemological Warnings from the Thirteenth Century	163
Bartosz Adamski	
If Love was Necessary. A Few Words on the Necessity of Love and the Freedom of God in the Act of Creation in St. Thomas Aquinas	181
Przemysław Artemiuk	
Why a fundamental Theologian Should Read St. Thomas Aquinas?.....	191
Jacek Banas	
St. Thomas Aquinas on the Importance of Truth and Wisdom and the Role of a Teacher in Acquiring Knowledge, or what the Medieval Philosopher Can Bring to Modern Education.....	215

Bożena Listkowska	
Impossible love? Analysis of the Human-Animal Relationship in the Philosophy of St. Thomas Aquinas and Consequential Thomism of Mieczysław Gogacz	227
Martyna Kozakiewicz	
Was Joseph Ratzinger Involved in the Study of Aquinas' Theology?.....	247
Dawid Lipski	
Why Human Being is a Composite of a Plurality of Forms? – John Pecham's Arguments.....	261
Valentine Aghoghophia Ovie	
Aquinas on the Fullness of the Grace of Mary.....	271

Editions and Translations

Bartłomiej Uzar, Konstanty Milancej, Jan Siwierski	
Matteo Liberatore and his metaphysics. Introduction to translation	285
Matteo Liberatore	
Metaphysica generalis seu ontologia / General Metaphysics or Ontology.....	291

Reports and Reviews

Dominika Rejewska	
Report. Thomistic Symposium on the 700th Anniversary of the Canonization of St. Thomas Aquinas	331
Michał Zembruski	
Thomism at the 12th Polish Philosophical Congress in Łódź	343
Katarzyna Werkowicz	
Leader's Identity and Ethical Formation. Review: Piotr Paweł Orłowski, <i>Tożsamość lidera i jego etyczna formacja z perspektywy traktatu św. Tomasza z Akwinu o rządach Bożych (S.Th., I, 103-119)</i> , Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2022	347
Artur Andrzejuk	
Among the Books On Thomas Aquinas. Review: Eleonore Stump, <i>Akwinata</i> , transl. Piotr Lichacz, Poznań-Warszawa 2022 (oryginal: Eleonore Stump, <i>Aquinas</i> , London and New York 2003).....	367
Ewa A. Pichola	
Implementation of Educational and Pedagogical Tasks by a Philosophy Teacher in High School. The Review of the Book by Agnieszka Gondek <i>Filozofia wychowania. Filozofia jako podstawa wykształcenia ogólnego w szkole średniej</i> , Warszawa 2021, s. 254	387
Note about authors.....	395

Cuda Jezusa Chrystusa w objaśnieniu św. Tomasza z Akwinu

Słowa kluczowe: Bóg, chrystologia, łaska, miłość, natura, teologia,
Tomasz z Akwinu

Święty Tomasz z Akwinu był filozofem, gdyż opracował oryginalną filozofię istnienia¹, jednakże przede wszystkim był teologiem, gdyż poszukiwał zrozumienia przez wiarę². Był on mistrzem harmonii wiary i rozumu, której tak bardzo potrzebujemy w naszych czasach, o czym świadczą słowa Hellera: „Pesymizm ogarnął filozofię, od kiedy przestała ona szukać

pomocy w teologii”³. Papieże obdarzyli Tomasza wieloma zaszczytnymi tytułami. Zaliczono go do grona Doktorów Kościoła i nadano mu honorowy tytuł Doktora Powszechnego, a także Doktora Znakomitego i Anielskiego. Jan Paweł II uhonorował go tytułem Doktora Człowieczeństwa (*Doctor Humanitatis*) i Doktora Boskości (*Doctor Divinitatis*)⁴.

Ks. dr hab. Henryk Majkrzak SCJ, kierownik Sekcji Filozoficznej Polskiego Towarzystwa Teologicznego w Krakowie, członek Polskiego Towarzystwa św. Tomasza z Akwinu (Lublin) oraz Naukowego Towarzystwa Tomistycznego (Warszawa).

¹ H. Majkrzak, *Święty Tomasz z Akwinu i jego metafizyka istnienia*, „Rocznik Tomistyczny” 10 (2021), s. 43.

² A. Andrzejuk, *Tomasz z Akwinu jako teolog*, t. 1, Warszawa 2022, s. 9. Por. M.-D. Chenu, *Św. Tomasz z Akwinu i teologia*, Kraków 1997.

³ M. Heller, *Podróże z filozofią w tle*, Kraków 2007, s. 182.

⁴ H. Majkrzak, *Doktor doktorów. Święty Tomasz z Akwinu*, Kęty 2012, s. 25-26. Bogaty zestaw papieskich tekstów na temat roli św. Tomasza z Akwinu w życiu Kościoła znajduje się w: J. Villagrasa, *Tommaso d'Aquino filosofo nel Magistero Cattolico*, Roma 2008; S. Ramirez, *Autorytet doktrynalny św. Tomasza z Akwinu*, Warszawa 2014.

Od początku Kościoła uwaga teologów skupiała się na osobie Jezusa Chrystusa. Już w pierwszych czterech wiekach opracowano naukę na temat Chrystusa i Jego dzieła. Scholastyka na czele ze św. Tomaszem z Akwinu pogłębiła naukę Ojców Kościoła i Magisterium Kościoła. Tomasz jako teolog chrześcijański jest przede wszystkim chrystologiem i temu zagadnieniu poświęca aż pięćdziesiąt dziewięć zagadnień w swoim najbardziej dojrzałym dziele, jakim jest *Suma teologiczna*. Chrystus jest pośrednikiem między Bogiem a człowiekiem, drogą, prawdą i życiem, którego Bóg posłał do człowieka, aby człowiek stał się Bogiem⁵. W planach Bożych celem człowieka jest udział w bóstwie Boga. Grzech pierw-

szych rodziców zaburzył porządek planu Bożego, gdyż człowiek w sposób pyszny, za szybko i na drodze nieposłuszeństwa chciał mieć uczestnictwo w życiu samego Boga. Myśl Tomasza ciągle zwraca się w stronę Chrystusa i Jego tajemnic. W szczególności rozważa on tajemnicę wcielenia, życie publiczne Jezusa, Jego mękę, śmierć oraz zmartwychwstanie i wniebowstąpienie. Gmach Tomaszowej chrystologii bazuje przede wszystkim na tajemnicy męki Chrystusa, więc jest to chrystologia staurocentryczna (gr. *stauros* – krzyż), gdyż krzyż umieszcza on w centrum studium chrystologicznego. W szczególny sposób prawdę tę przeżywa zakon pasjonistów, a w Polsce mamy wiele kościołów pod wezwaniem Krzyża świętego.

I. Pojęcie cudu

Czym jest cud? Cokolwiek dzieje się przez naturę, to mieści się wewnątrz porządku natury. Każde stworzenie podlega prawom natury i nie może dokonać cudu, który jest ponad porządkiem natury. Jedyne Bóg, który jest ponad naturą, może działać ponad porządkiem natury, poza porządkiem, który nadał rzeczom⁶. Na tym polega cud. To, co Bóg czyni poza porządkiem natury, nie sprzeciwia się naturze. To jest naturalne dla każdej rzeczy, co Bóg jej nadaje. Jeżeli nawet tej samej rzeczy Bóg nadaje coś innego, nie jest to przeciwne

naturze. Te rzeczy, które przekraczają porządek natury, dzieją się dzięki Bogu albo dzięki dobrym aniołom i ludziom, którzy działają mocą Boga, którą otrzymują przez modlitwę⁷. Stworzone substancje duchowe nie czynią więc cudów własną mocą, mogą jednak czynić cuda mocą Bożą.

W sensie szerokim (*miraculum* od *miror* – dziwić się) jest to rzecz nadzwyczajna, która skupia uwagę człowieka, a równocześnie rodzi jego zdziwienie i podziw. Uważamy coś za cudowne, gdy widzimy skutek, a nie znamy przyczyny

⁵ „Sic factus est homo ut hominem faceret Deum”, Św. Tomasz z Akwinu, *Expos. In Symb.*, a. 3, nr 906 (*Wykład Składu Apostolskiego czyli „Wierzę w Boga”*, w: *Dzieła wybrane*, Kęty 1999, s. 590).

⁶ Św. Tomasz z Akwinu, *Summa contra gentiles*, III, 99 (dalej cytowane jako *Scg*). Zob. św. Tomasz z Akwinu, *Prawda wiary chrześcijańskiej*, Poznań 2007, t. 2, s. 298.

⁷ Św. Tomasz z Akwinu, *Komentarz do Ewangelii Jana*, Kęty 2002, s. 662.

ny. Natomiast w sensie teologicznym, czyli ścisłym, cud, jest tym, co zostało dokonane przez Boga poza porządkiem całej natury stworzonej⁸. Nie wystarczy tu samo przeżycie podziwu, który rodzi się wtedy, gdy rozum człowieka nie odkrywa przyczyny zdarzenia. Astronom, widząc zaćmienie słońca, nie uważa, że ma do czynienia z cudem, zna bowiem jego przyczynę, a ktoś, kto nie ma tej wiedzy, uznaje to za cud.

Henryk Sienkiewicz w swojej powieści *Faraon* opisuje zdumienie i podziw ludu egipskiego w chwili zaćmienia słońca, kiedy to nagle stało się ciemno. Lud upadł na twarz, bo nie znał praw astronomii i przypuszczał, że za tym zdarzeniem kryje się interwencja bogów. Oprócz zdziwienia konieczna jest więc pewność, że autorem cudu jest Bóg⁹. Cud jest podziwiany w sensie absolutnym. Kto rzuca kamień do góry, to wydawałoby się, że czyni cud, bo jest to poza porządkiem natury kamienia. Wtedy coś zwie się cudem, gdy zdarza się poza porządkiem całej stworzonej natury, a to może czynić tylko Bóg¹⁰.

Bóg udzielił Chrystusowi władzy czynienia cudów, aby potwierdzić boskość Jego Osoby i nadprzyrodzone pochodzenie jego nauki od Boga (*Quod Deus esset in eo per gratiam non adoptionis sed unonnis*)¹¹. Cuda czynione przez Jezusa Chrystusa potwierdzają boskość Chrystusa,

gdyż Jego cudowne dzieła przewyższały każdą ludzką zdolność. Mogły być więc dokonywane tylko mocą Boga.

Z najwyższym stopniem cudu mamy do czynienia wtedy, gdy Bóg czyni coś, czego natura nigdy uczynić nie może. Na przykład dwa ciała nie mogą zająć tego samego miejsca. Zmartwychwstały Chrystus przechodził przez zamknięte drzwi. Z drugim stopniem cudu mamy do czynienia wtedy, gdy Bóg czyni coś, co natura wprawdzie uczynić może, lecz nie w tym porządku. Na przykład natura nie może sprawić, by zwierzę żyło po śmierci lub widziało po oślepieniu. Natomiast trzeci stopień cudu polega na tym, że Bóg czyni coś, co zwykle czyni natura, jednak bez pomocy czynników naturalnych. Ma to miejsce wtedy, gdy uzdrowi mocą Bożą kogoś, kto może mocą natury zostać uzdrowionym z gorączki¹². W ten sposób Chrystus uzdrowił z gorączki teściową Szymona Piotra, a ona natychmiast wstała i usługiwiała im (Mt 8,14-15).

Zjawy w wyobraźni, które wytwarzają w człowieku złudzenie, że widzi coś, czego w rzeczywistości nie ma, nie są prawdziwymi cudami. Inne są prawdziwymi zdarzeniami, lecz dzieją się mocą jakichś naturalnych przyczyn. Oba te rodzaje zdarzeń, uważanych za cudowne, mogą być dokonywane przez złe duchy¹³.

⁸ „Ex hoc ergo aliquid dicitur esse miraculum, quod fit praeter ordinem totius naturae creatae. Hoc autem non potest facere nisi Deus”, św. Tomasz z Akwinu, *Summa theologiae*, I, q. 110, a. 4 (dalej cytowane jako *S. th.*). Zob. św. Tomasz z Akwinu, *Suma teologiczna*, Londyn 1981, t. 8, s. 105 (w kolejnych cytowanych miejscach w nawiasie odsyłam do poszczególnych tomów tego wydania).

⁹ *Scg*, III, 101 (t. 2, s. 303-304).

¹⁰ *S. th.*, I, q. 110, a. 4 (t. 8, s. 105).

¹¹ *S. th.*, III, q. 43, a. 1 (t. 26, s. 72-73).

¹² *Scg*, III, 101 (t. 2, s. 304).

¹³ *S. th.*, II-II, q. 178, a. 2 (t. 23, s. 98).

2. Cel cudów

W jakim celu Chrystus dokonywał cudów? Święty Tomasz z Akwinu wyróżnia dwa cele cudów. Pierwszym z nich jest podtrzymanie i wzmocnienie wiary wierzącego, a drugim celem jest potwierdzenie prawdy, dobroci i piękna Ewangelii. Na przykład chwalebne zmartwychwstanie Chrystusa Pana z jednej strony wzmacniało wiarę Apostołów i uczniów, a z drugiej strony potwierdzało naukę Chrystusa. Tomasz wyjaśnia to w następujący sposób: „Skoro prawdy wiary przekraczają pojemność ludzkiego rozumu, to wobec niewystarczalności ludzkich dowodów muszą znaleźć potwierdzenie w dowodach mocy Bożej”¹⁴. Cuda Chrystusa potwierdzały jego boskość, bo przekraczały ludzkie zdolności. Jezus czynił je we własnym imieniu i mocą swego autorytetu. Powoływał się na nie jako na dowód swej boskości¹⁵. Cuda Chrystusa wystarczały do ujawnienia Jego bóstwa, przekraczały możliwości stworzeń i mogły być dokonane wyłącznie mocą

Bożą. Chrystus uzdrowił niewidomego, który potem rzekł: „Od wieków nie słyszano, aby ktoś otworzył oczy niewidomemu od urodzenia” (J 9,32). Dzięki Chrystusowi garstka uczniów uwierzyła Ewangelii, a przez nich uwierzyły całe narody. Bogaty młodzieniec odszedł ze smutkiem od Jezusa, a później wielu uczyniło to, czego on nie mógł dokonać. Jezus nakazywał Apostołom, aby milczeli o Nim, aby przedwczesne ujawnienie Jego bóstwa nie opóźniło Chrystusowego dzieła męki. Nie chciał także wzniecać nienawiści Żydów. Chrystus wyzwalając ludzi spod władzy złego ducha, czyni ich współtowarzyszami aniołów¹⁶.

Chrystus zabronił szatanom, aby oddawali Mu chwałę. Chciał nas przestrzec przed ich kłamstwem. Co szatani wiedzieli na temat Chrystusa? Wiedzieli, że jest Mesjaszem i przypuszczali, że jest Synem Bożym. Szatan, nie przeczuwając swojej zguby, nakłonił Judasza do zdrady Chrystusa (J 13,2).

3. Cuda związane z samą osobą Chrystusa

Prorocy też czynili cuda, lecz zapowiadali przyjście Chrystusa. Do cudów właściwych tylko Chrystusowi należy wcielenie, narodzenie z Dziewicy, zmartwychwstanie, wniebowstąpienie i obecność w Eucharystii. Tomasz traktuje wcielenie jako „cud wszystkich

cudów”¹⁷. Chrystus jest doskonały, bo Jego natura pozbawiona jest zmyś jakiegokolwiek grzechu i jest w Nim jest pełnia łaski. Od pierwszej chwili istnienia Chrystus był najbliżej Boga, będąc hipostatycznie z Nim złączonym. Jako człowiek był oddalony od Boga natu-

¹⁴ *S. th.*, III, q. 43, a. 1 (t. 26, s. 72).

¹⁵ *S. th.*, III, q. 43, a. 3-4 (t. 26, s. 71-97).

¹⁶ *S. th.*, III, q. 44, a. 1 ad 1 (t. 26, s. 83).

¹⁷ *Miraculum omnium miraculorum; In III Sent.*, d. 3, q. 2, a. 2 sol.

rą, a od ludzi godnością łaski i chwały. Chrystus jako człowiek jest Pośrednikiem między Bogiem a ludźmi. Jako człowiek łączy ludzi z Bogiem, przekazując im przykazania i dary, Bogu zaś wynagradzając za grzesznych ludzi i wstawiając się za nimi¹⁸. Jest kapłanem nadzwyczajnym, bo w tym samym czasie jest składającym ofiarę i jest składany w ofierze, kapłanem i ofiarą zarazem. Tomasz chyli czoła przed tajemnicą wcielenia, dlatego też w jednym z artykułów *Sumy teologicznej* stawia następujące pytanie: *Utrum fuerit conveniens Deum incarnari?* (Czy to było stosowne, że Bóg się wcielił?)¹⁹. Następnie tłumaczy, że Bóg w swej nieograniczonej mocy rozporządzał wieloma innymi środkami do naprawy upadłej ludzkiej natury, jednak uczynił tak, bo „nie było odpowiedniejszego sposobu do uleczenia naszej nędzy”²⁰.

Następnym cudem dotyczącym samego Jezusa Chrystusa, jest Jego chwalebne zmartwychwstanie. Słowo Boże oddało ciało duszy boskiego Zbawiciela. Tomasz wyjaśnia, że zmartwychwstanie było potrzebne, aby publicznie ukazać sprawiedliwość Bożą, która wyższa tych, którzy jak Chrystus upokarzają się dla Boga. Zmartwychwstanie umacnia naszą wiarę w boskość Chrystusa. Umacnia ono także naszą nadzieję, patrząc bowiem na zmartwychwstanie Chrystusa, oczekujemy z ufnością naszego zmartwychwstania. Ono także kształtuje życie wiernych: „przez chrzest zanurzający nas w śmierć

zostaliśmy razem z Nim pogrzebani po to, abyśmy i my postępowali w nowym życiu – jak Chrystus powstał z martwych dzięki chwale Ojca” (Rz 6,4). Zmartwychwstanie jest uwieńczeniem naszego zbawienia. Chrystus, aby nas uwolnić od zła, wziął na siebie zło śmierci. Podobnie, aby nas podźwignąć ku dobru, zmartwychwstał w chwale²¹. Po zmartwychwstaniu Jezusa, wszystko było cudem, bo przekraczało ramy praw natury. Chrystus przechodził przez drzwi zamknięte, pojawiał się i znikał, poruszał się z ogromną szybkością, jadł i pił z Apostołami, chociaż tego nie potrzebował.

Ziemskie życie Jezusa zakończyło się wniebowstąpieniem. Tomasz wyjaśnia, że wydarzenie to nie dotyczy boskości, lecz jedynie człowieczeństwa Chrystusa. Bóg bowiem jest wszędzie obecny, natomiast Chrystus wstąpił do nieba jako człowiek mocą Bożą, a nie ludzką. Wniebowstąpienie Chrystusa jest przyczyną naszego zbawienia, bo dzięki niemu nasza dusza przyciągana jest do nieba. Umacnia nas w wierze, która za przedmiot ma rzeczy niewidzialne, umacnia naszą nadzieję, gdyż wniebowstąpienie Chrystusa rodzi w nas nadzieję, że i my dotrzemy do nieba. Umacnia także naszą miłość, gdyż rozpała w naszych sercach miłość do rzeczy niebieskich: „Dążcie do tego, co w górze, nie do tego, co na ziemi” (Kol 3,2).

Przez wniebowstąpienie wierni zostali pozbawieni fizycznej obecności Chrystusa, ale Jego bóstwo zawsze

¹⁸ *S. th.*, III, q. 26, a. 2 (t. 25, s. 148).

¹⁹ *S. th.*, III, q. 1, a. 1 (t. 24, s. 9).

²⁰ *S. th.*, III, q. 1, a. 2 (t. 24, s. 14)

²¹ *S. th.*, III, q. 53, a. 1 (t. 26, s. 223-224).

będzie nam towarzyszyć. Chrystus dokonał kolejnego cudu, gdyż pozostał z nami w Eucharystii, aż do skończenia świata: „A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata” (Mt 28,20). Jest ona głównym, Najświętszym Sakramentem: *Eucharistia est praecipuum Sacramentum*²². Ona aktualizuje misterium paschalne Chrystusa. W Eucharystii, która jest pokarmem duchowym, Chrystus jest obecny w swojej substancji: *In Sacramento eucharistiae, quod est spirituale alimentum, Christus est secundum suam*

*substantiam*²³. Jest to obecność sakramentalna za pomocą zmysłowych znaków (*signa*), którymi są postacie chleba i wina. W każdej Mszy świętej Chrystus Pan ofiaruje się Ojcu za nas. Celebrujący mówi i działa *in persona Christi*. Tomasz bardzo cenił Eucharystię. Według jego biografy Wilhelma z Tocco, przyjął Wiatyk na łożu śmierci w opactwie cystersów w Fossanova ze słowami: „Przyjmuję cię ceną mojego zbawienia. Z miłości do Ciebie studiowałem, czuwałem i pracowałem. O Tobie głosiłem kazania i nauczałem”.

4. Cuda Jezusa Chrystusa w czasie Jego działalności publicznej

Chrystus Pan nie potrzebował chrztu, jednak wstąpił w wody Jordanu, aby przyjąć od Jana Chrzciciela chrzest, abyśmy i my czynili podobnie. Po chrzcie wszedł do pobliskiego miasta Jerycho, które jest najstarszym miastem świata, gdyż wykopaliska archeologiczne dowiodły, że Jerycho istniało już osiem tysięcy lat przed narodzeniem Jezusa. Z Jerycha udał się na pobliską Pustynię Judzką, wspiał się na stromą, lecz niezbyt wysoką Górę Kuszenia i tam zamieszkał – jak przypuszczamy – w grocie. Dlaczego w grocie? – bo noce bywają chłodne w Ziemi Świętej, a wiatry potrafią być uciążliwe. Grota chroniła przed chłodem i wiatrami. Czterdzieści dni pościł, nic nie jedząc. Czy jest to możliwe? Człowiek wytrzyma czterdzieści dni bez jedzenia, natomiast bez picia nie jest w stanie tego uczynić.

I co było dalej? Potem poszedł do Kafarnaum i rozpoczął publiczny okres swojej działalności.

Święty Tomasz nie wymienia wyroku cudów Chrystusa i nie analizuje poszczególnych cudów. Szeroko omawia pierwszy publiczny cud Jezusa, jaki dokonał się w czasie wesela w Kanie Galilejskiej. Zaczął czynić cuda, kiedy zaczął nauczać. Jezus nie czynił wcześniej cudów, bo te nie mogłyby potwierdzić jego nauki, gdyż nie zaczął jeszcze nauczać. Tomasz podkreśla, że „cuda” w dzieciństwie Jezusa, o których pisało, to wytwór bujnej fantazji. Uczniowie poszli za Jezusem, zanim zobaczyli Jego cuda i to jest tytuł do ich chwale²⁴. Cuda Jezusa dotyczyły wszystkich stworzeń – tych niebieskich, ziemskich i morskich, rozumnych i nierozumnych. Według Tomasza Jezus w ten sposób

²² *S. th.*, II-II, q. 83, a. 9 (t. 19, s. 55).

²³ *In I Cor.*, c. 11, lect. 5, nr 651.

²⁴ *S. th.*, III, q. 43, a. 3 ad 1 (t. 26, s. 76).

ukazywał rozległość swojej władzy i działalności zbawczej²⁵. Nauczanie Chrystusa było publiczne, a nie ukryte. Przekazywał innym naukę bez zazdro-

ści, ucząc tłumy i Apostołów. Używał przypowieści, bo one pięknie ozdabiały tajemnice duchowe²⁶.

5. Cuda boskiego Zbawiciela w czasie Jego męki

Dawniej przyjmowano, że krwawy pot Jezusa w Ogrójcu był zjawiskiem cudownym. Jest to jednak zjawisko naturalne. Jezus przeżywał ogromny stres, stąd krwawy pot. Wspomnienia z wojny mówią o idących na rozstrzelanie, którzy pocili się krwawym potem. Jezus górował nad prześladowcami potęgą swego bóstwa. Na Górze Strącenia koło Nazaretu, przeszedł pośród tych, którzy pragnęli Go strącić w przepaść, bo czas Jego męki jeszcze nie nadszedł (Łk 4,30). Niewątpliwie cudem było także to, że cała zgraja prześladowców Jezusa upadła przed Nim na twarz w Ogrodzie Oliwnym (J 18,6). Za chwilę pozwolił

się spętać i prowadzić. W tym wydarzeniu zawarta jest bardzo ważna informacja. Otóż Jezus całkowicie dobrowolnie oddał się w ręce prześladowców.

Cudem było uzdrowienie Malchosa, którego porywczy Szymon Piotr zranił mieczem w ucho. Żaden lekarz nie potrafi ciężko zranionego człowieka w jednym momencie doprowadzić do zdrowia. Cudem było to, że szybko skończył, podczas gdy ukrzyżowani z Nim łotrzy długo konali i trzeba było im połamać golenie, aby przyspieszyć ich zgon. Cudem było wreszcie wydobycie z siebie głośnego wołania w czasie agonii.

6. Cuda dotyczące przyrody

Bóg ustalił bieg ciał na niebie w sposób niezmienny. Chrystus czynił cuda także nad ciałami niebieskimi²⁷. Czynił takie cuda, które stanowiły dostateczny dowód jego bóstwa. Wracając z Betanii – gdzie skorzystał z noclegu w zaprzyjaźnionym domu – do Jerozolimy, szukał na figowcu owocu, ale go nie znalazł. Na Jego słowo uschło drzewo figowe (Mt 21,19), a uczniowie dziwili się bardzo, że figowiec tak od

razu usechł. Chrystus sprawił, że odbył się cudowny połów ryb. Szymon Piotr całą noc łowił ryby i nic nie złowił, ale na słowo Jezusa jeszcze raz zarzucił sieci i wtedy napełniły się one rybami tak, że załoga drugiej łodzi przysłała im z pomocą (Łk 5,4). Po zmartwychwstaniu Jezusa miał miejsce podobny cud. Znowu na Jego słowo zarzucono sieci i sieci napełniły się rybami (J 21,6). Na polecenie Jezusa Szymon Piotr złowił

²⁵ *S. th.*, III, q. 44, a. 4 (t. 26, s. 96-97).

²⁶ *S. th.*, III, q. 42, a. 3 (t. 26, s. 67).

²⁷ *S. th.*, III, q. 44, a. 2 (t. 26, s. 86).

rybę. Miała w pyszczku monetę, zwaną saterem, za pomocą której opłacono podatek (Mt 17,27). W czasie burzy na Jeziorze Galilejskim Jezus rozkazał wicherom i wodom jeziora, aby się uspokoiły i natychmiast nastąpiła wielka cisza. Jego uczniowie pytali wtedy ze zdumieniem: „Kimże On jest, że nawet wichry i jezioro są Mu posłuszne?” (Mt 8,26).

Śmierci Jezusa towarzyszyły ciemności. Wydawałoby się, że było to za-

ćmienie słońca, lecz astronomowie wyliczają, iż takiego wówczas nie było. Ciemności panowały przez trzy godziny, a nie zniknęły szybko, jak ma to miejsce w czasie zaćmienia słońca. Śmierci Jezusa towarzyszyło trzęsienie ziemi i rozdarcie zasłony w przybytku. Groby w Jerozolimie otwarły się i zmarli ukazali się mieszkańcom miasta (Mt 27,51-53).

7. Cuda w stosunku do ludzi

Po uzdrowieniu głuchoniemego nad Jeziorem Galilejskim obserwatorzy tego cudu byli przepełnieni zdumieniem i mówili: „Dobrze wszystko uczynił” (Mk 7,37). Chociaż jako Bóg mógł usuwać choroby samym swym słowem, to dotykał jednak ludzi, pokazując, że Jego ciało stanowi skuteczne lekarstwo. Przywracał zdrowie chorym w jednej chwili. Grzech rodzi chorobę, bo Chrystus powiedział do chromego nad sadzawką Betesda: „Już więcej nie grzesz, aby ci się co gorszego nie przydarzyło” (J 5,14). Chrystus działał przez pewne cuda na dusze ludzi od wewnątrz, lecz nie czynił tego wbrew ich woli. Sam blask i majestat z utajonego bóstwa, prześwietlający Jego ludzkie oblicze, mógł pociągnąć ku Niemu tych, którzy Go ujrzeli. Nie godziło się Chrystusowi leczyć ciało, nie lecząc duszy i dlatego w szabat uzdrowił całego człowieka, jego duszę i ciało. Człowiek ów został uleczony, aby stać się zdrowym fizycznie, i uwierzył, aby stać się

zdrowym pod względem duchowym (J 7,23).

Tomasz podkreśla, że Chrystus poprzez cudowne uzdrowienia pokazał, że jest powszechnym i duchowym Zbawicielem wszystkich ludzi. Jednemu ze swoich artykułów w *Sumie teologicznej* nadał następujący tytuł: *Czy cuda nad ludźmi Chrystus czynił w sposób właściwy?*²⁸ Chrystus niektórym uzdrowionym zabronił mówienia o doznanych cudach. Dwaj niewidomi poprosili Go o uzdrowienie ich oczu. Wywiązał się dialog z Jezusem. „Wierzycie, że mogę to uczynić?” – zapytał ich. „Tak, Panie” – odpowiedzieli. Wtedy dotknął ich oczu, mówiąc: „Według wiary waszej niech wam się stanie”. Zostali uzdrowieni, a Jezus surowo im przykazał: „Uważajcie, niech się nikt o tym nie dowie”. Nie posłuchali Go i roznieśli wieść o Nim po całej tamtejszej okolicy (Mt 9,27-31). W Betsaidzie przyprowadzili do Jezusa niewidomego. On wyprowadził go poza wieś i zwilżył jego

²⁸ *S. th.*, III, q. 44, a. 3 (t. 26, s. 90-91).

oczy śliną, uzdrawiając go. Przykazał mu przy tym: „Tylko do wsi nie wstępuj” (Mk 8,26). Innym jednak razem Chrystus polecał, aby uzdrowieni rozgłaszali o doznanych cudach. W kraju Gerazeńczyków uzdrowił opętanego przez ducha nieczystego. Temu polecił, aby wrócił do swoich i opowiadał im o doznanym miłosierdziu (Mk 5,19). Dlaczego w różny sposób traktował uzdrowionych przez siebie? Otóż kierował się zasadą, że należy rozpowiadać daną rzecz, gdy służy ona chwale Bożej, a należy o niej zamilczeć, gdyby to służyło własnej chwale²⁹. Zakazywał mówić o cudach, abyśmy zamykali

usta tym, którzy chcieliby nas chwalić dla nas samych. Jeżeli zaś chwała jest skierowana ku Bogu, to nie tylko nie powinniśmy ich powstrzymywać, lecz raczej zobowiązywać do jej głoszenia. Niewidomy nie miał wiary, więc Jezus leczył go stopniowo, aby pokazać ogrom ludzkiej ślepoty. Jezus wyrzucił przepelnionych ze świątyni. Cudem było to, że jeden człowiek, lekceważony w tym czasie, uderzeniem bicia wyrzucił ze świątyni tak wielki tłum (J 2,13-16). Był to cud większy niż w Kanie Galilejskiej, bo tam była woda przemieniona w wino, a tu poskromienie ducha wielu ludzi.

8. Podsumowanie

Genialny był pomysł Platona, aby wytłumaczyć i uzasadnić ten świat za pomocą innego świata, świata idei. W tym miejscu nie podejmujemy się długiej i skomplikowanej dyskusji, czy miał rację odwołując się do świata idei czy też nie. Chodzi nam o to, że ten świat można zrozumieć, odwołując się do innego świata. W niniejszym artykule, tym innym światem jest świat nadprzyrodzony, świat cudów. Święty Tomasz z Akwinu wyjaśnia nam, że łaska bazuje na naturze (*gratia praesupponit naturam*)³⁰, że łaska nie niszczy natury, ale ją udoskonala (*gratia non tollit naturam, sed perficit*)³¹.

Święty Tomasz był twórcą filozofii istnienia, był jednak przede wszystkim

teologiem, który koncentrował się na zbawczej męce Chrystusa. Cud, według niego, jest tym, co zostało dokonane przez Boga poza porządkiem całej natury stworzonej. Autorem cudu jest więc Bóg, który udzielił Chrystusowi władzy czynienia cudów, aby potwierdzić boskość Jego Osoby i nadprzyrodzone pochodzenie nauki Chrystusa od Boga. Pewne cuda są związane z samą osobą Chrystusa, bo cudowne było wcielenie, narodzenie z Dziewicy, zmartwychwstanie, wniebowstąpienie i obecność Jezusa w Eucharystii. Chrystus poprzez cudowne uzdrowienia pokazał, że jest powszechnym i duchowym Zbawicielem wszystkich ludzi.

²⁹ *S. th.*, III, q. 44, a. 3 ad 4 (t. 26, s. 95).

³⁰ *S. th.*, I, q. 2, a. 2 ad 1 (t. 1, s. 80).

³¹ *S. th.*, I, q. 1, a. 8 ad 2 (t. 1, s. 69).

Bibliografia

1. Andrzejuk A., *Tomasz z Akwinu jako teolog*, t. 1, Warszawa 2022.
2. Chenu M.-D., *Św. Tomasz z Akwinu i teologia*, Kraków 1997.
3. Heller M., *Podróże z filozofią w tle*, Kraków 2007.
4. Majkrzak H., *Święty Tomasz z Akwinu i jego metafizyka istnienia*, „Rocznik Tomistyczny” 10 (2021), s. 37-55.
5. Majkrzak H., *Doktor doktorów. Święty Tomasz z Akwinu*, Kęty 2012.
6. Ramirez S., *Autorytet doktrynalny św. Tomasza z Akwinu*, Warszawa 2014.
7. Tomasz z Akwinu, *Super Primam epistolam S. Pauli Apostoli ad Corinthios expositio*.
8. Tomasz z Akwinu, *Expos. In Symb.*, (Wykład Składu Apostolskiego czyli „Wierzę w Boga”, w: *Dzieła wybrane*, Kęty 1999, s. 576-617).
9. Tomasz z Akwinu, *Komentarz do Ewangelii Jana*, Kęty 2002.
10. Tomasz z Akwinu, *Scriptum in IV Libros Sententiarum magistri Petri Lombardi*.
11. Tomasz z Akwinu, *Summa contra gentiles (Prawda wiary chrześcijańskiej)*, Poznań 2003-2009, t. I-III).
12. Tomasz z Akwinu, *Summa theologiae*, (Suma teologiczna, Londyn 1962-1986, t. 1-34).
13. Villagrasa J., *Tommaso d'Aquino filosofo nel Magistero Cattolico*, Roma 2008.

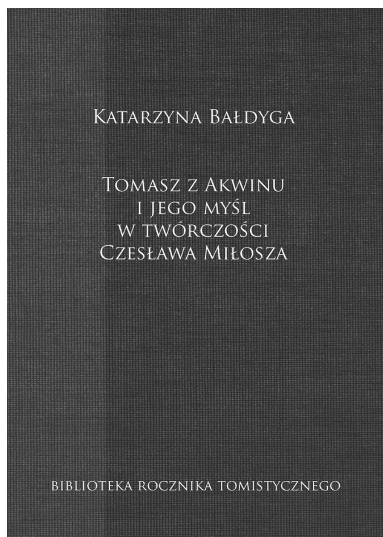
Miracoli di Gesu Cristo secondo san Tommaso d'Aquino

Le parole chiavi: Carita, cristologia, Dio, grazia, miracolo, natura, teologia, Tommaso d'Aquino

In cristologia la produzione che ci ha lasciato san Tommaso d'Aquino è imponente. Tutto l'imponente edificio cristologico di san Tommaso si innalza su due principi basilari: il mistero della passione di Cristo e la grammatica concettuale di Aristotele integrata da alcuni apporti personali di san Tommaso, in particolare il concetto intensivo di essere, concepito come *actus omnium actuum*. In cristologia san Tommaso pratica il metodo che ha fissato all'inizio della *Summa Theologiae* per tutta la teologia. Si tratta essenzialmente di un metodo „dall'alto”, che nel linguaggio degli scolastici viene detto metodo „compositivo” (*compositio*). Questo metodo è diverso da quello delle scienze e della filosofia, perché mentre queste si basano su principi evidenti oppure postulati della ragione, la teologia si appella a principi che riconosce e accetta per fede.

Perché si possa parlare secondo san Tommaso d'Aquino propriamente di miracolo non basta trovarsi di fronte a qualche cosa che suscita meraviglia perché sfugge alla nostra conoscenza la sua causa. Occorre l'assoluta certezza che l'unica causa dell'evento sia Dio stesso, perché per definizione miracolo

e „cio che solamente Dio può fare”. Secondo san Tommaso si diranno miracoli in senso rigoroso quelle opere che si compiono fuori dell'ordine osservato generalmente nelle creature. Nella definizione del miracolo si pone qualche cosa che oltrepassa l'ordine della natura dicendo che supera il potere della natura. Inoltre si pone qualche cosa che eccede la nostra conoscenza. San Tommaso distingue tre generi dei miracoli in base alla distanza tra le possibilità della natura e l'intervento divino. Sono i miracoli nei quali Dio fa qualche cosa, che la natura non può mai fare, poi ci sono i miracoli nei quali Dio fa qualche cosa che può essere fatto anche dalla natura, ma non nello stesso ordine. Infine c'è il genere dei miracoli in cui Dio fa ciò che suole fare anche la natura, ma senza servirsi degli elementi della natura. Due sono le finalità principali dei miracoli: sostenere la fede del credente e confermare la verità di ciò che uno insegna e la sua autorità a farlo. Secondo san Tommaso era sommamente conveniente che Dio concedesse a Cristo il potere di fare miracoli per provare la divinità di Cristo sia per provare che la sua dottrina soprannaturale proveniva da Dio.

Katarzyna Bałdyga

*Tomasz z Akwinu i jego myśl
w twórczości Czesława Miłosza.
Inspiracja, wzór czy punkt
odniesienia?*

Warszawa 2023

W poezji i eseistyce Miłosza – czasami wprost, innym razem bardziej pośrednio – zwraca uwagę obecność myśli i postaci Tomasza z Akwinu. Powraca ona z pewnym uporem w rozciągłości niemal całej twórczości poety, a związana jest najczęściej z tym, co najbardziej w postawie Miłosza podmiotowe. Celem książki jest nie tylko potwierdzenie bogatych kontekstów dzieła poety, poszerzenie stanu wiedzy o kolejny punkt odniesienia lub potwierdzenie adekwatności dotychczasowych ustaleń i (niewielu) wzmianek na temat przenikania tomistycznych wątków do refleksji Miłosza, ale uwypuklenie wpływu, jaki mogły mieć lektury pism średniowiecznego filozofa na całościowy kształt twórczości Czesława Miłosza – np. na konkretne wybory estetyczne czy poglądy na temat kondycji współczesnego świata. Tak ustawiony cel badawczy zakłada nie tyle spojrzenie na noblistę jako na autora złożonego (co nie wymaga dowodzenia), niełatwego do jednoznacznych przyporządkowań, lecz raczej pozwala na zobaczenie tej twórczości w nowym, dotychczas często ignorowanym kontekście. Jest to próba wypreparowania jednej z wielu inspiracji w dziele noblisty i sprawdzenia, jak wpływała ona na poetycką kreację świata.

Wydanie książki dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury.

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

E-Book do pobrania gratis ze strony Naukowego Towarzystwa Tomistycznego –
www.tomizm.org

Nota o Autorach

Bartosz Adamski – ks. mgr, absolwent Wyższego Seminarium Duchownego Diecezji Toruńskiej. Studia filozoficzno-teologiczne ukończył na Wydziale Teologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, uzyskując tytuł zawodowy magistra teologii na podstawie pracy pt. „*In libertatem vocati*” (Ga 5, 13). *Wolność w Chrystusie w świetle piątego rozdziału „Super Epistolam S. Pauli Apostoli ad Galatas lectura” św. Tomasza z Akwinu*. Za pracę tę otrzymał Nagrodę im. prof. Mieczysława Gogacza (laureat X edycji). Obecnie pełni funkcję prefekta roku propedeutycznego w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Toruńskiej.

Artur Andrzejuk – prof. dr hab., prof. zwyczaj. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, na którego Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej kieruje Katedrą Historii Filozofii. Przewodniczący Naukowego Towarzystwa Tomistycznego, redaktor naczelny Rocznika Tomistycznego. Autor szeregu publikacji z zakresu filozofii i teologii średniowiecznej, tomizmu, etyki i klasycznej filozofii człowieka. Interesuje się filozofią bytu, antropologią filozoficzną i etyką. Jest uczniem (i następcą na Katedrze) Profesora Mieczysława Gogacza.
Nr ORCID: 0000-0002-7926-4070

Izabella Andrzejuk – dr, wykładowca filozofii w Akademii Białskiej im. Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego, Polskiego Towarzystwa Pedagogiki Filozoficznej oraz redakcji „Rocznika Tomistycznego”. Jest autorką ponad osiemdziesięciu artykułów o tematyce filozoficznej. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół historii filozofii (arystotelizm, tomizm, filozofia polska), etyki, klasycznej teorii człowieka, filozoficznych podstaw mistyki. Napisała książkę pt. *Filozofia przyjaźni. Tomasz z Akwinu* (Warszawa 2007), (wspólnie z Arturem Andrzejukiem) *Tomasz z Akwinu jako etyk* (Warszawa 2021) oraz *Od etyki Arystotelesa do filozofii moralnej Tomasza z Akwinu*, (Warszawa 2021).
Nr ORCID: 0000-0002-4961-2580

Przemysław Artemiuk – ks. prof. ucz., dr hab., teolog fundamentalny, adiunkt na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Łomży oraz przewodniczący Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych w Polsce. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Ostatnio opublikował monografię *Kim jest papież w Kościele? Szkice z teologii prymatu* (Płock 2022), a także zredagował tomy studiów *Odcienie polskiego katolicyzmu* (Płock 2022) oraz *Hermeneutyka i apologia. W kręgu myśli teologicznej ks. Henryka Seweryniaka* (Płock 2022).
Nr ORCID: 0000-0001-5337-0329

Jacek Banaś – nauczyciel, etyk; zastępca dyrektora Departamentu Kształcenia Ogólnego i Podstaw Programowych (MEiN).

Magdalena Bejm – magister filologii klasycznej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Od 2020 roku asystent dydaktyczny w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, prowadzi lektorat języka łacińskiego i greki starożytnej. Główne kierunki zainteresowań naukowych: mediewistyka, literatura nowołacińska XVI wieku, edytorstwo. Przygotowuje edycję cap. XXXIX-XL *Victoria Deorum, sive veri herois eductio* S.F. Klonowica wraz z komentarzem edytorskim.

Marcin M. Grabowski – absolwent filozofii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Do jego zainteresowań należą metafizyka tomistyczna, historia filozofii starożytnej i chemia organiczna.
Nr ORCID: 0009-0009-1072-2641

Martyna Kozakiewicz – mgr; doktorantka w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie na kierunku nauk teologicznych.

Dawid Lipski – dr; adiunkt w Instytucie Społecznych Podstaw Penitencjarystyki Akademii Wymiaru Sprawiedliwości. Stypendysta Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego (Liechtenstein), Fundacji Lanckorońskich z Brzezia (Londyn) oraz Deutscher Akademischer Austausch Dienst (Kolonja). Redaktor w czasopiśmie „Pro Fide, Rege et Lege” oraz w „Roczniku Tomistycznym”. Nauczyciel dyplomowany etyki w szkole podstawowej i średniej.
Nr ORCID: 0000-0003-2136-0622

Bożena Listkowska – dr, adiunkt w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Ukończyła studia filologiczne na Wydziale Humanistycznym Akademii Bydgoskiej oraz studia filozoficzne na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Doktorat nauk humanistycznych w zakresie filozofii otrzymała na UKSW w wyniku obrony rozprawy pt. *Lowańskie modyfikacje tomizmu tradycyjnego w pracach ks. Piotra Chojnackiego*; wersja książkowa: *Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego* (Bydgoszcz 2014). Prowadzi badania nad współczesną filozofią polską. Przedmiotami jej zainteresowań są w szczególności filozofia człowieka i metafizyka. Współredaktor serii książek: *Tomizm polski 1879–1918. Słownik filozofów*, *Tomizm polski 1919–1945. Słownik filozofów* i *Tomizm polski 1946–1965. Słownik filozofów*. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego.
Nr ORCID: 0000-0002-6635-5934

Małgorzata Łuszczynska – dr hab., prof. ucz. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, pracownik w Katedrze Doktryn Polityczno-Prawnych i Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa i Administracji UMCS. Jest autorem licznych publikacji naukowych z zakresu filozofii prawa oraz historii doktryn polityczno-prawnych. Zainteresowania naukowe oscylują wokół problematyki społecznej nauki Kościoła katolickiego, tomizmu, myśli politycznej i prawnej średniowiecza, normatywizmu i jego krytyki, rozwoju filozofii prawa w okresie dwudziestolecia międzywojennego w Polsce. Członek Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Polskiego Towarzystwa Myśli Politycznej. Redaktor czasopisma „Annales UMCS sekcja G (Ius)”.
Nr ORCID: 0000-0002-4387-8820

Adam Machowski – ks. dr, wykładowca filozofii i etyki w Akademii Jagiellońskiej w Toruniu. Obronił doktorat z teologii poświęcony moralno-etycznym aspektom *De regno* Tomasza z Akwinu i doktorat z filozofii na Universidad de Navarra zatytułowany *Participatio politica en Tomás de Aquino* będący interpretacją filozofii politycznej Akwinaty zawartej w *Komentarzu do „Polityki”* i w *Sumie teologicznej*. Autor wielu artykułów odnoszących się do doktryny społecznej i politycznej Tomasza z Akwinu. Ostatnio głównym tematem badań są studia komparatystyczne nad sprawnościami moralnymi u Akwinaty i Konfucjusza – książka: *Cnoty społeczne u Konfucjusza i Tomasza z Akwinu. Studium porównawcze nad sprawnościami moralnymi Wschodu i Zachodu*.
Nr ORCID: 0000-0003-0681-0728

Henryk Majkrzak SCJ – doktor habilitowany teologii dogmatycznej, doktor teologii życia wewnętrznego i doktor filozofii człowieka, kierownik Sekcji Filozoficznej Polskiego Towarzystwa Teologicznego oraz członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego i Polskiego Towarzystwa Tomasza z Akwinu, miłośnik dzieł i nauczania św. Augustyna, św. Tomasza z Akwinu i innych doktorów Kościoła. Wieloletni wykładowca w Wyższym Seminarium Misyjnym Księża Sercanów w Stadnikach oraz w różnych uczelniach kościelnych Krakowa i okolic, współpracujący z wieloma czasopismami naukowymi, autor ponad 140 publikacji, w tym 18 książek. Swoją działalnością wspiera rodzinę, patriotyzm i pamięć o Żołnierzach Wyklętych, czyli Niezłomnych.

Konstanty J. Milancej – student filozofii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Do jego zainteresowań należą historia scholastycznej filozofii naturalnej i metafizyki.

Nr ORCID: 0009-0000-9575-8217

Valentine Aghoghophia Ovie – ks. mgr, związany z Zakonem św. Augustyna w prowincji nigeryjskiej (urodził się w Lagos w Nigerii). W 2012 roku uzyskał na Uniwersytecie św. Tomasza z Akwinu w Makurdi w stanie Benue licencjat z filozofii, a w 2017 roku na Uniwersytecie św. Augustyna w Jos, w stanie Plateau licencjat z teologii. Pogłębiając swoje naukowe zainteresowania studiował teologię uzyskując w 2022 roku na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie tytuł magistra teologii dogmatycznej. Obecnie kończy swoją rozprawę doktorską z teologii dogmatycznej. Ponadto od sześciu lat pracuje jako wikariusz w Archidiecezji Warszawskiej, zajmując się anglojęzyczną społecznością katolicką. Publikuje artykuły na tematy teologiczne związane z angelologią, kosmogonią, mariologią i epistemologią.

Tomasz Pawlikowski – dr hab., pracownik naukowy w Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy – Bibliotece Głównej Województwa Mazowieckiego. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Opublikował kilkadziesiąt tekstów naukowych w formie artykułów, recenzji lub monografii, głównie z zakresu filozofii, z których największe znaczenie ma książka *Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu* (2013). Jest ponadto autorem 127 haseł w Powszechnej Encyklopedii Filozofii i 32 w Encyklopedii Filozofii Polskiej. Podejmuje także tematy związane z historią księgozbiorów.

Nr ORCID: 0000-0003-0618-611X

Ewa Agnieszka Pichola – dr, absolwentka Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Doktorat z filozofii obroniła w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego na podstawie rozprawy, w której analizowała dorobek Dietricha von Hildebranda z perspektywy obecności wątków modernistycznych w jego pismach. Interesuje się zagadnieniami z pogranicza metafizyki i psychologii, a szczególnie filozoficznymi podstawami koncepcji psychologicznych oraz antropologicznymi aspektami prawdy.
Nr ORCID: 0000-0001-6078-7384

Magdalena Płotka – dr hab., profesor uczelniany w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Pełni funkcję z-cy dyrektora Instytutu Filozofii oraz z-cy przewodniczącego Rady Dyscypliny Filozofia. Jest ponadto z-cą redaktora naczelnego Rocznika Tomistycznego i członkiem Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Zainteresowania naukowe M. Płotki skupiają się wokół średniowiecznej filozofii praktycznej, historii filozofii polskiej w XV i XVI wieku, paleografii łacińskiej oraz filozofii współczesnej. Jest autorką książek: *Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora* (Warszawa, 2013), *Filozofia jako praktyka. Myśl krakowskiego praktycyzmu w XV i XVI wieku* (Warszawa 2016) oraz *Tomasz z Akwinu o przyjemności*, (Warszawa 2021). Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Edukacji filozoficznej”, „Filo-sofiji”, „Roczniku Tomistycznym” i in.
Nr ORCID: 0000-0002-6993-2178

Dominika Rejewska – studentka filozofii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Pracę dyplomową poświęca zagadnieniom ontologii dzieła sztuki u Hansa-Georga Gadamera.

Jan Siwierski – studiuje na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie oraz na Warszawskim Uniwersytecie Medycznym. Do jego zainteresowań należą metafizyka, logika i filozofia nauki.

Antoni B. Stępień – prof. zw. dr hab., emerytowany profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Głównym przedmiotem jego zainteresowań filozoficznych są trzy dyscypliny: teoria poznania, metafizyka i estetyka. W teorii poznania podejmował: fenomenologiczną analizę deskrypcyjną, dyskusję ze sceptycyzmem oraz obronę możliwości wiedzy koniecznej

dotyczącej świata. Jego teorię poznania określa się mianem fundacjonalistycznej, maksymalistycznej i realistycznej. W metafizyce argumentuje za pochodnością świata od bytu absolutnego, osobowego, nieskończonego, wszechwiedzącego, wszechmocnego i nieskończenie dobrego; za odrębnością substancjalną człowieka w stosunku do innych bytów, w tym za niematerialnością najważniejszych działań umysłu ludzkiego oraz za istnieniem wolnej woli. Tezy te skłaniają go do uznania, że sens życia ludzkiego wykracza poza istnienie w świecie materialnym w takiej formie, w jakiej go teraz znamy. W stosunku do swego stanowiska filozoficznego używa określenia: „tomizm egzystencjalny w niektórych sprawach fenomenologizujący”. W estetyce podlega wpływowi fenomenologii w wydaniu Ingardena, a szczególnie – aksjologii fenomenologicznej. Jest autorem takich prac jak: *Wstęp do filozofii* (5 wydań); *Elementy filozofii*; *Wprowadzenie do metafizyki*; *O metodzie teorii poznania*; *Propedeutyka estetyki* (2 wydania); *Zagadnienie punktu wyjścia w filozofii. Teorie relacji: filozoficzne i logiczne*; *Studia i szkice filozoficzne* (3 tomy).

Bartłomiej Uzar – student Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Zainteresowania naukowe oscylują między metafizyką i logiką, zwłaszcza w kontekście scholastycznym, neoscholastycznym i analitycznym. Nr ORCID: 0000-0002-2240-1310

Katarzyna Werkowicz – mgr fizjoterapii i filozofii. Absolwentka studiów licencjackich i magisterskich na Akademii Wychowania Fizycznego oraz na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. W jej dorobku, znajdują się prace naukowe z obszaru medycyny i filozofii. Analizowała takie problemy jak: wstyd w relacji lekarz – pacjent oraz antropologia zawarta w polskim Kodeksie Etyki Lekarskiej.

Bartosz Zalewski – dr, adiunkt adiunkt w Katedrze Doktryn Polityczno-Prawnych i Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Pracę doktorską pt. „*Humanitas*” w ustawodawstwie Konstantyna Wielkiego obronił z wyróżnieniem 2020 roku. Jest członkiem Naukowego Towarzystwa Tomistycznego oraz Polskiego Towarzystwa Historii Prawa. Jego zainteresowania naukowe dotyczą wpływu chrześcijaństwa na prawo rzymskie w okresie późnoantycznym, rzymskiego prawa karnego i jego

receptji w Europie średniowiecznej oraz wczesnonowożytnej, myśli polityczno-prawnej św. Tomasza z Akwinu.

Nr ORCID: 0000-0001-7508-354X

Michał Zembrzusi – dr hab., profesor uczelniany w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Pełni funkcję Zastępcy Przewodniczącego Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Jest dyrektorem serii wydawniczej „Biblioteka Rocznika Tomistycznego”. Interesuje się problematyką epistemologiczną w starożytności i średniowieczu, a szczególnie problematyką pamięci i teorią intelektu możliwościowego i czynnego. Jest współredaktorem książek w serii „Opera Philosophorum Medii Aevii”. W jej ramach w 2012 opublikował autorską monografię zatytułowaną: *Tomasz z Akwinu. Komentarz „O pamięci i przypominaniu”*. W 2019 roku wydał monografię pt. *Filozofia intelektu. Tomasz z Akwinu koncepcja intelektu możliwościowego i czynnego*. Jest autorem przekładów: *Tomasz z Akwinu, Komentarz do De hebdomadibus Boecjusza*, (Warszawa 2021) oraz *Tomasz z Akwinu, Kwestia o substancjach duchowych*, (Warszawa 2023).

Nr ORCID: 0000-0003-4647-479X